

Katariina Kiviniemi Birgersson
Kanslichef

Remiss avseende Havs- och vattenmyndighetens ”Avgränsningssamråd för miljökonsekvensbeskrivning av ändrade havsplaner”

Synpunkter har på rektors uppdrag utarbetats av Områdesnämnden för naturvetenskap. Ärendet har beretts av forskare Sofia Wikström vid Stockholms universitets Östersjöcentrum (ÖC) och omvärldsanalytiker Ellen Bruno, ÖC.

Sammanfattning

Stockholms universitet anser att:

- en analys av i vilken grad och hur havsplanerna är ett verktyg för att uppnå god miljöstatus enligt havsmiljödirektivet, skall göras.
- bedömning av miljöeffekterna av utbyggd vindkraft, måste göras inte enbart mot ”nollalternativet” utan mot nuläget.
- att rumslig ekosystemmodellering kan användas som ett kompletterande verktyg för att utforska konsekvenser av olika rumsliga förvaltningsscenarier både för ekosystemet och för socio-ekonomin, och även få med klimatscenarier och åtgärder mot utsläpp från land.
- att ny forskning behöver beaktas, t ex rörande termikhalsarna för sträckande rovfåglar, tranor och storkar – så kallade termikflyttare.
- att miljökvalitetsnormer för kontinuerligt undervattensbuller samt för impulsiva bullerkällor som t.ex. pålning och sprängning, behövs.

Områdesnämnden för naturvetenskap

Inledning

Stockholms universitet, SU, har tagit del av Havs och Vattenmyndighetens samråd för miljökonsekvensbeskrivning, MKB, av ändrade havsplaner.

Den 10 februari 2022 beslutade regeringen om Sveriges första havsplaner. I samband med beslutet om havsplaner gav regeringen i uppdrag till flera myndigheter att verka för att möjliggöra för ytterligare 90 TWh havsbaserad elproduktion per år. Havs- och vattenmyndigheten har därför på regeringens uppdrag inlett en ny havsplaneringsprocess för att möjliggöra för ytterligare energiproduktion i havet. Senast 24 december 2024 ska förslag till ändrade havsplaner inklusive miljökonsekvensbeskrivningar levereras till regeringen.

En strategisk miljöbedömning som uppfyller miljöbalkens krav på strategisk miljöbedömning och miljökonsekvensbeskrivning kommer att genomföras som del i den av Havs- och vattenmyndigheten ledda havsplaneringsprocessen. Arbetet är en del i tillämpningen av ekosystemansatsen och ska bidra till integrering av miljöhänsyn i planeringen.

HaV menar att syftet med detta avgränsningssamråd är att i ett tidigt skede i havsplaneringsprocessen fånga upp perspektiv på hur den strategiska miljöbedömningen ska genomföras och vilka frågor och miljöaspekter som ska belysas i MKB. HV har bitt om svar på ett antal listade frågor. SU vill här betona följande som bör belysas i kommande MKB:er.

Stockholms universitets synpunkter utifrån vissa av HaV:s frågor

Kap 1 Strategisk miljöbedömning, ändrade havsplaner och avgränsningssamråd

- Saknas något perspektiv, vad gäller syfte och tolkning av de lagstadgade kraven på strategisk miljöbedömning?

Redan vid HaV:s tidigare (sommaren 2019) genomförda analys av föreslagna havsplaner, saknade SU en genomlysning av det faktum att havsplanerna, trots att havsplaneringen pekas ut som ett verktyg för att uppnå god miljöstatus enligt havsmiljödirektivet, inte bidrar till att svenska havsområden når God miljöstatus. Enligt miljökonsekvensbedömningen har havsplanerna en negativ effekt på de flesta miljöaspekter i Bottniska viken och på flera miljöaspekter i Östersjön. I enlighet med kraven i EU direktiv 2001/42/EG skulle man vilja se en genomlysning av varför

havsplanerna inte bidrar till att man når god miljöstatus i våra hav, i vilken grad de avvägningar som görs i planen (som ju ska styra mot fler mål än god miljöstatus) påverkar möjligheterna att uppnå god miljöstatus och vilka målkonflikter som i så fall är de viktigaste. Det vore också önskvärt med en tydligare koppling mellan de åtgärder som behövs för att uppnå god miljöstatus och planens ställningstaganden. Bara som ett exempel: vilka åtgärder behövs för att uppnå god miljöstatus för arter med sub-GES (Good Environmental Status)? Vilka av dessa åtgärder går att göra inom havsplaneringen? Vilka måste hanteras på andra sätt? Sätter man in alla åtgärder som är möjliga inom havsplaneringen eller vägs några bort mot andra intressen? Vad betyder det för möjligheterna att uppnå GES?

Kap 2 Avgränsning - generellt

- Hur bör alternativ hanteras i havsplaneringen respektive miljöbedömningen?

- Bör miljökonsekvensbeskrivningen avgränsas i tid och rum på ett annat sätt? I så fall hur?

Stockholms universitet befarar att det så kallade "nollalternativet" eller det framskrivna nuläget (som utgår ifrån att de havsplaner som regeringen antog i februari 2022 är fullt utbyggda) inte speglar den alternativa verkligheten eftersom få områden som pekats ut som tänkbara för vindkraft de facto byggts ut och effekterna av de som byggts ut ännu inte är kända. Stockholms universitet vill därför betona vikten av att bedöma miljöeffekterna mot nuläget, som beskriver förhållandena i samhället och miljön år 2023. På samma sätt menar SU att om det i havsplaneringsarbetet tas fram olika planalternativ, bör miljöbedömningen redovisa planalternativens miljöeffekter inte bara mot nollalternativet, utan också mot nuläget. Enbart så möjliggörs en bedömning av de kumulativa effekter som förväntas kunna uppstå till följd av den samlade påverkan som de redan antagna havsplanerna och de nya planförslagen kan ge upphov till.

Kunskapsunderlag

- Finns kunskapskällor och underlag att använda i miljöbedömningen som HaV bör ta del av?

Miljökonsekvensbeskrivningen bygger till stora delar på det ambitiösa ramverket Symphony, vilket möjliggör kvantitativa rumsliga bedömningar av miljöpåverkan. Det är en lovvärd ansats och en på många sätt bra grund för miljöbedömningen. Systemet har dock brister och svagheter, exempelvis att det summerar olika typer av aktiviteter/påverkan rakt av (äpplen och päron ibland) och att det inte tar hänsyn till interaktioner mellan ekosystemets ”komponenter”. Det gör att man helt missar de i forskningen väl dokumenterade ekosystemsamband som hänger ihop med de regimskiften man sett i Östersjöns ekosystem. Stockholms universitet är väl medvetna om att det är komplext att hantera denna typ av samband i praktisk förvaltning, men vill peka på att det finns metoder för rumslig ekosystemmodellering som skulle kunna vara ett verktyg för havsplanering. Genom dessa är det möjligt att utforska konsekvenser av olika rumsliga förvaltningsscenarier både för ekosystemet och för socio-ekonomin, och även få med klimatscenarier och åtgärder mot utsläpp från land (se exempelvis Bauer et al. 2018). Här finns möjlighet till samarbete med svenska forskare som arbetar med ekosystemmodellering och scenarieanalys.

Den senaste sammanställningen från forskningsprogrammet Vindval angående effekter av vindkraft på fågellivet är vid det här laget 5 år gammal och det har kommit mycket ny forskning sedan dess. Stockholms universitet anser att ny forskning behöver tas i beaktande för nya planer för vindkraft till havs, inte minst kring de så kallade termikflaskhalsarna för sträckande rovfåglar, tranor och storkar – så kallade termikflyttare. Dessa stora landfåglar kan inte, som sjöfåglarna, landa på vattnet och har därför, sedan urminnes tider, korsat farliga havsområden endast på vissa utvalda platser som i möjligaste mån bör undvikas, och/eller anpassas efter dessa fåglars specifika beteende och behov. Inom Norden har tio sådana termikflaskhalsar identifierats (Hansson 2019 och Hansson 2020).

Övriga kommentarer

I Miljömålsberedningens slutsatser (Havet och Människan, Vol 2, 2020) konstateras att undervattensbuller är ett relativt nytt ämne för svenska myndigheter och det inte är fastställt hur det ska regleras eller vilka åtgärder som ska införas för att få ner

ljudnivåerna i havet. Detta är bekymmersamt för vindkraftsetablering till havs eftersom det alstrar ljud både vid anläggandet och vid drift. Buller tas dock upp vid tillståndsprövningar av konstruktioner av havsbaserad vindkraft i svenska vatten, men utan tydliga riktlinjer för hur det ska mätas eller vad som måste uppnås. Beredningen menar därför att det behöver bestämmas miljö kvalitetsnormer för kontinuerligt, SU delar denna åsikt.

Stockholms universitet vill belysa vikten av att den kunskap som tas fram vid projekteringar och ansökningar samordnas och delas öppet mellan företag, myndigheter och organisationer. Detta gäller både analyser och kartunderlag. Samordning kan också vara ett sätt att undvika återkommande studier som kan innebära onödig belastning för vissa organismer.

Referenser

Bauer B. et al. 2018: Reducing eutrophication increases spatial extent of communities supporting commercial fisheries: a model case study, ICES Journal of Marine Science 75: 1306–1317

EUROPAPARLAMENTETS OCH RÅDETS DIREKTIV 2001/42/EG av den 27 juni 2001 om bedömning av vissa planers och programs miljöpåverkan

HANSSON, 2019. Koncentrationer av hotade termikflyttande fåglar i Fennoskandia.

HANSSON, 2020. Flaskhalsar för flyttande rovfåglar i Fennoskandia

Miljömålsberedningen, 2020. Havet och människan.

<https://www.regeringen.se/48e643/contentassets/491f58ce6d5c42a8958dad0b446a743d/havet-och-manniskan-sou-202083-volym-2.pdf>

NATURVÅRDSVERKET RAPPORT 7049 Effekter av havsbaserad vindkraft på marint liv – En syntesrapport om kunskapsläget 2021

Rydell et al, 2017. Vindkraftens påverkan på fåglar och fladdermöss Uppdaterad syntesrapport 2017.

A handwritten signature in blue ink, appearing to read 'Henrik Cederquist'.

Henrik Cederquist
Vicerektor för det Naturvetenskapliga området

A handwritten signature in blue ink, appearing to read 'Katariina Kiviniemi Birgersson'.

Katariina Kiviniemi Birgersson
Kanslichef